

— | ⊕ | —

ROSA MARIA ARQUIMBAU

—

FILM & SODA

Articles feministes

⊕ | | ⊕

Pròleg d'Irene Pujadas
Edició i epíleg de Julià Guillamon

comanegra

— | ⊕ | —

TAULA

PRÒLEG

- Una mica de malícia, per Irene Pujadas 13

BARCELONA DESPRÉS DE L'EXPOSICIÓ: TRES REPORTATGES 21

- Els gitanos de Barcelona es queixen de la crisi i de la competència 23
- Els Encants Nous de Barcelona 27
- Als Encants Vells... dominen els llits i les sabates 32

SÀTIRES REPUBLICANES 37

- Del nudisme 39
- Carnestoltes 41
- Escenes per a un film 44
- Eleccions 47
- La meva correspondència 50
- A propòsit de l'estiu 53
- Colònia 57
- Golf 59
- Censura de pel·lícules 60
- Mal entès 62
- Nudistes amb sabates 65
- Cinema animal 67
- Colors 68
- Llibres 71
- Temes d'estiu 74
- Setembre-octubre 76
- Standard 78

- L'uniforme de les vampiresses 81
- Segona part 83
- Verí de moda 84
- Socialistes monàrquics 85

ARTICLES FEMINISTES 87

- Feminisme 89
- Massa reines 91
- Feminisme republicà 93
- Constitució 96
- La por del divorci 98
- Lamentació 101
- De l'histerisme 104
- A poc a poc 106
- El vostre vot 108
- Les dames de la cotilla i les polacres 110
- Copets a l'espatlla 113
- Miss Catalunya 114
- Feminisme, feminitat i confidències 116
- De la llar a l'oficina i de l'oficina a la llar 120
- Símbols 122
- Comentari lleuger 123
- Reportatge imaginari 125
- Comentari frívol 127
- L'Escola Única 129
- El nostre programa 132
- Política 134
- Laïcisme 135
- La meva justificació 136
- Seccions femenines? 138

- Hem estat a Vilamar 140
- Les dones no podran votar 142

UNA ARS AMATORIA 145

- De l'amistat i de la impertinència 147
- De la moralitat 149
- Elogi i condemna del flirt 152
- Entorn de l'amistat 155
- L'atzar i la sort 158
- Sex appeal 160
- Passat, present i esdevenidor 162
- Homes i dones 165
- Matrimoni 168
- Divorci 170
- Amor 171
- La vida que passa 174

...I DUES PROCLAMES ELECTORALS 177

- Les dones per l'Estatut de Catalunya 179
- Nosaltres... 183

EPÍLEG 187

- Riure, cridar, protestar i plorar, per Julià Guillamon 189

PROCEDÈNCIA DELS TEXTOS 203

UNA MICA DE MALÍCIA

Irene Pujadas

D'entre totes les maneres d'explicar i llegir el món, en podríem ressaltar com a mínim dues: les que l'expliquen tal com és—partint que tots fem el que podem en aquesta matèria—i les que s'hi acosten tal com voldrien que fos. L'escriptora Rosa Maria Arquimbau era del primer club: es mirava l'existència sense concessions, sense floritures, d'una manera crua i pragmàtica. El desengany del món, enorme, se li va anar col·locant a sota dels ulls en forma de bosses liles i dins dels ulls amb una mirada trista. Però era d'aquelles tristeses que agraden a alguns homes. Llavors va convertir la pena en verí, va rebutjar taxativament qualsevol victimisme i va prendre una decisió: si aquest era el món i aquestes eren les seves regles, doncs tiraria milles i se n'aprofitaria. Tant la ficció com els articles periodístics d'Arquimbau, que avui es recuperen a *Film & Soda*, parteixen d'aquesta barreja ambivalent de desengany i astúcia. O, com diu ella mateixa, de la certesa que «totes les coses d'aquest món requereixen el mateix: una mica de malícia».

Activa a la Barcelona dels anys vint i trenta, escriptora i periodista, Rosa Maria Arquimbau (Barcelona, 1909 – 1992) va col·laborar a mitjans com *L'Opinió*, *La Rambla* o *Imatge*. Va escriure's amb Anna Murià, no congeniava amb Mercè Rodoreda, va entendre's amb Josep Maria de Sagarra, va protagonitzar algun acudit d'*El Be Negre*: aquest va ser el seu temps, tot i que tant ella com el seu marit, Joaquim Girós, sempre van mantenir-se una mica al marge dels cercles burgesos. A principis dels anys trenta estava

professionalment pletòrica, activíssima i amb una secció fixa a *La Rambla*, però el 1933 se li va complicar una anèmia i va haver de fer repòs en un sanatori («Això és avorridíssim», es queixa en una carta). Convalescències, recuperacions, recaigudes: no tornaria a tenir secció fixa fins al juny del 1936, també a *La Rambla*, on escriuria articles fins a cinc dies abans del cop d'estat. Què va passar llavors, és poc clar. Sabem que a principis dels quaranta va ser a França després d'un intent fallit d'exiliar-se a Mèxic i que després va tornar a Barcelona, on moriria l'any 1992, mesos abans dels Jocs Olímpics. Els articles de *Film & Soda* són de l'època de la República, l'època daurada d'Arquimbau. No es recuperaria mai de la guerra i de l'exili. En certa manera, el seu món va quedar-se estancat a les beceroles dels anys trenta.

I quins anys! El bullici era enorme. Rosa Maria Arquimbau havia posat esperances en diverses batalles: sobretot, en els avenços en l'emancipació de la dona i en el progrés d'una República catalana i democràtica. Tenia una ploma verinosa i uns ulls privilegiats per veure les hipocresies socials i l'absurditat dels costums de la seva època. També era una lluitadora de categoria, polititzada i amb un parell d'ovaris. Va ser la presidenta del Front Femení Esquerrista, va lluitar pel dret a vot femení, va lamentar profundament que les dones no poguessin participar a les primeres eleccions republicanes del novembre del 1932. Va escriure columnes sobre política, reportatges socials, articles sobre els usos i costums barcelonins, l'amor, les relacions i l'eterna guerra dels sexes, articles feministes, mítings electorals. Va defensar aferrissadament el dret al divorci, va criticar la moda hilarant dels concursos de reines i les tendències que ja arribaven dels Estats Units, va ser una feminista temuda per les feministes, va reivindicar la solidaritat de classe, l'Escola Única i el poder emancipador de la intel·ligència i de la cultura. Eclèctics,

diversos, encesos, els articles mostren les idees, les batalles i les esquerdes d'una dona interessantíssima i plena de contradiccions.

«Tan clarament pel seu nom, les coses no ens il·lusionen. Les il·lusions cal revestir-les atractívolament», va escriure en un article, i ves que aquesta frase no li servís de lema vital. Arquimbau incomodava els homes perquè era molt intel·ligent i no prou casadora, i incomodava les dones perquè era excessiva, i contradictòria, i perquè feia trontollar les seves conviccions; i incomodava pràcticament tothom perquè exposava sense embuts la doble moral de la societat del moment. Era massa independent per a les normes establertes i massa conservadora per als anarquistes, els «originals», els partidaris de l'amor lliure. No tenia cap intenció ni cap ganes de quedar-se als marges. Menyspreava la hipocresia dels protocols amorosos, però també buscava l'amor i el matrimoni. Va casar-se quan va considerar-ho oportú. *This is a man's world*: Arquimbau ho sabia i va decidir jugar amb les regles que hi havia al tauler. Hi ha una rendició a un model verinós i una relació ambivalent amb els homes, que a vegades són grans mestres i a vegades són nens grans, ingenus i fàcils d'ensarronar. Empassada l'espina de la frustració, Arquimbau emmotlla les regles als seus fins. A l'article «Feminisme, feminitat i confidències» exposa que la clau de l'èxit del feminisme ha de ser la feminitat, i que la feminitat és pura tàctica. Invoca l'erotisme com a arma secreta de les dones i ens convida a unir-nos al doble joc, a fer creure als homes que són el sexe fort en benefici dels nostres desitjos. Com diu en una frase magistral, «mai la mirada de la dona que diu a l'home: "sou uns tirans", sinó la mirada parpellejant que insinua el desig d'aquesta tirania». És una feminitat maliciosa i pragmàtica: «Tàctica! Tàctica!». Arquimbau exposa el seu credo d'una manera força divertida, tot i que l'amargor de jugar amb els daus d'altri també ressona en molts dels textos.

Tot és una pantomima, doncs, una pantomima enorme. Però Arquimbau ha vingut a jugar. Desemmascara el ball de màscares que és la vida en societat i alhora el balla: és una fricció que crea paradoxes fascinants. Com que opera segons la certesa que cal utilitzar la feminitat per convèncer els homes sobre les bondats del feminisme, es fa difícil saber què pensava de veritat i què pensava de mentida, quina màscara porta posada. Totes les concessions que fa als homes són de veritat? Després de la decepció de no poder votar l'any 1932, quan diu que les dones seguirem esperant i confiant i mantindrem la nostra «adhesió lleial als homes», està fent tàctica, està sent irònica o està sent sincera? Al cap i a la fi vivia al món que vivia i, com escriu ella mateixa, «les circumstàncies sempre han estat mala cosa». M'ha recordat una mica Katherine Mansfield, perquè Mansfield també era un personatge ambigu, passional, ambiciós i conscient que tots portem mil màscares. I perquè, com Mansfield, Rosa Maria Arquimbau també va passar llargues temporades malalta i la malaltia i la frustració de no poder escriure ni fer la viu-viu li van corcar el caràcter.

Als seus articles va explotar i esprémer l'anomenada «guerra dels sexes», el vaivé etern entre homes i dones, que també és el tema clau de les seves ficcions. Aquí rep tothom: Arquimbau refusa d'atrinxerar-se en un bàndol i tan aviat critica les promeses de paper mullat dels homes com la hipocresia de les dones i l'enveja que tenen de les altres dones, tan aviat eleva exageradament els atractius dels homes catalans (hà!) com denuncia les acusacions d'histèria. Sobre les traves que pateix qualsevol dona independent, escriu: «Tothom fa grans bocades d'uropeisme i civilització i cadascú es fixa amb la llibertat del veí per a retallar-la fins a deixar-la reduïda a una apariència ridícula». I, alhora, critica les dones que

no s'arreglen tant com ella i se'n fot de les sufragistes. Per velles i per lletges! Que la seva tàctica fos utilitzar el *sex-appeal* no treu que altres dones puguin sortir-se'n a força de tirar tomàquets als seus *gentlemen* o passejar-se amb barba, camisa i bastó. Aquí Arquimbau, acceptant que ha de moure's en un món reglat pels homes, cau en la patinada d'apreciar les dones segons aquests barems i posar-se molt finolis amb el color dels llavis, el coll planxat o els disset pèls que puguis tenir al bigoti. Altre cop, contradiccions i ambivalències: Arquimbau sempre va anar esplèndida, però estava obsessionada amb estar prima i això li va agreujar els problemes de salut. Ironies del destí, però, justament és una fotografia seva el que va salvar-la de l'oblit.

En el fons, quan critica i quan construeix, quan canvia d'opinió i mostra les seves paradoxes, Arquimbau no fa sinó parlar d'ella mateixa. Fullejant els contes de *Cor lleuger*, és fàcil veure que els seus personatges de ficció emanen la mateixa complexitat que els seus articles. Les seves protagonistes no són dones de plàstic que només volen divertir-se, que diria la Cyndi Lauper, sinó que es debaten entre els vells costums, la nova llibertat i la voluntat d'estimar i de ser estimades. I no reaccionen amb actituds previsibles i sacrificades, ans al contrari: com que se les acusarà igualment d'immorals i de fresques, prefereixen gaudir del seu pas per aquesta Terra. Però els contes i *nouvelles* d'Arquimbau van ser rebuts amb força condescendència. Una dona escrivint sobre amor i relacions? No podia ser gaire important. Li van criticar que no tenia prou profunditat, que era massa frívola. Podem discutir sobre l'estil i la tècnica, però crec que els crítics que no van saber trobar cor en la ficció d'Arquimbau és perquè o no en tenien o no van saber què estaven llegint. Tant en els contes com en els articles, Arquimbau té un rerefons descarnat.

Rosa Maria Arquimbau m'ha seguit durant tot un estiu, l'estiu botornós del 2022. La veia en el personatge de Deborah Vance, a la sèrie *Hacks*, una comediant a la setantena que ha trepitjat tothom qui calia per triomfar en un món d'homes i que s'autodefineix com una «high-functioning anorexic», una dona maliciosa i divertidíssima; la veia en les proclames d'Oscar Wilde a favor de les mentides, la bellesa i la imaginació («Van tan bé i són tan complementàries, de vegades les mentides!»), s'exclama Arquimbau en un article); la feia dialogar amb l'assaig d'Audre Lorde sobre la necessitat de rescatar l'erotisme femení, tot i que des d'una perspectiva molt diferent. M'hi he discutit, l'he envejat i l'he admirat. Els humans som una cosa complexa: un bon *cocktail*, que diria ella. I no sempre s'assisteix al desplegament d'una personalitat esclatant com la d'Arquimbau: una dona fortíssima i plena d'esquerdes, ambivalent i múrria, tristíssima i astuta com una guilla, verinosa i genuïna, gran defensora de la bondat i de la voluntat, individualista i amb una gran consciència de classe, catalanista orgullosa i intransigent, graciosa i dolenta, resignada i de batalla, cínica i carregada d'una fe sincera en el progrés del món, divertida i profundament sòrdida. Si hagués tingut temps d'aprofundir en les seves obsessions, de barrinar-hi i discutir-s'hi, estic segura que hauria escrit coses interessantíssimes.

Llegida avui dia, les distàncies s'eixamplen. Arquimbau necessita context, als anys trenta va ser un escàndol, però ara t'hi discuteixes, li argumentes en contra, veus coses que no han canviat gens, hi estàs més d'acord o menys. Durant aquests últims setanta anys no ha parat de ploure. És una persona sencera, diu barbaritats i diu grans veritats: cal destriar el gra de la palla. Però una de les coses que m'han sorprès més és la seva credulitat de fons, la seva convicció en el progrés. Arquimbau va viure en un món

gens ideal, però als anys trenta ja estava palpant un món millor, si estirava una mica el dit podia tocar-lo. Encara que li donessin un centímetre d'espai, l'aprofitava per dir-hi la seva i fer-se veure, per lluitar pels seus ideals —llegit avui, el seu míting patriòtic a propòsit del plebiscit femení per l'Estatut de Núria ens queda molt lluny. Segurament aquests ideals han canviat i van substituïnt-se per ideals d'una altra mena, que s'emmotllen i es «revesteixen atractívolament» per al món d'avui. Però ara que impera una certa sensació de fi del món, crec que la seva candidesa i la seva determinació ens diuen alguna cosa. Els articles de Rosa Maria Arquimbau mostren l'art d'una dona que va voler trobar una sortida al seu pou. Arquimbau va oferir alternatives airoses als seus personatges de ficció i va proposar sortides poc habituals a les seves coetànies, sortides que no les deixessin enquistades al racó de sempre. Va sortir a fer mal, va flirtejar aquí i allà, va aprofitar totes les ocasions que va tenir. El que jo en trec és el triomf de la imaginació sobre la submissió, un elogi de la credulitat en el millor sentit del terme —creure en alguna cosa, si us plau!— i de la malícia, una malícia espaviladíssima; la importància de la cultura i la solidaritat de classe i la certesa que la lluita política ha d'anar de bracet dels grans elixirs de la vida: la bellesa i el plaer. En el fons, que Arquimbau és descreguda no s'ho creu ni ella: els seus articles estan plens d'una urgència tremenda de viure.